

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัดนับเป็นองค์กรที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งถือได้ว่าเป็นมีความสำคัญกับสังคมไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงสังคม (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นสถานที่ในการจำพรรษาของพระภิกษุสามเณรใช้ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์ และประชาชน รวมถึงเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนทำให้วิถีชีวิตของประชาชนในสังคมไทยอันมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ จึงมีรากฐานมาจากการถูกหล่อหลอมด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา วัดจึงกลายเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นแหล่งการศึกษาฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ เป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านในการพักผ่อนและจัดงานเทศกาลต่าง ๆ และเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์เพื่อสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

ปัจจุบันวัดต่าง ๆ ได้ดำเนินการกิจกรรมตามที่คณะสงฆ์กำหนดโดยมิได้ละเลยบทบาทหน้าที่ของการเป็นศูนย์กลางของชุมชนตามศักยภาพของวัดและวัดยังคงมีความสำคัญต่อชุมชนและมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนคู่กับสถาบันทางสังคมในชุมชนอาทิโรงเรียน บ้านและราชการทั้งนี้ ด้วยเหตุที่วัดมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีการจัดองค์กรที่เป็นไปตามกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องและมีหน้าที่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมใด ๆ ของวัดจึงต้องสอดคล้องกับภาระหน้าที่ขององค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์คือ “มหาเถรสมาคม” ซึ่งได้กำหนดภารกิจของวัดไว้ 6 ประการ คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการการศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์

ด้วยเหตุที่วัดเป็นสถาบันที่อยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี อีกทั้งวัดยังมีฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทำให้วัดต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบในการบริหารจัดการให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ซึ่งนอกจากการบริหารจัดการวัดตามภารกิจหลัก 6 ประการแล้ว ยังต้องมีการใช้หลักการบริหารสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์และการตลาด เพื่อรองรับ

กับสถานการณ์ปัจจุบันที่วัดต้องดำรงสถานภาพความเป็นองค์กร จึงไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจาก “การบริหารจัดการ”

ในฐานะที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญจนได้รับการยกย่องว่าเป็นเมืองมรดกโลก (World heritage) ทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาเยี่ยมชมโบราณสถาน รวมถึงวัดที่มีความโบราณ ทำให้วัดหลายวัดในจังหวัดมีสถานภาพเป็นทั้งแหล่งปฏิบัติทางศาสนาและทำหน้าที่รองรับการท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยว การบริหารวัดจึงมีทั้งการบริหารตามภารกิจของวัดที่มหาเถรสมาคมเป็นผู้กำหนด ตลอดจนการบริหารวัดในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

สำหรับในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดที่มีการบริหารจัดการองค์กรจนประสบผลสำเร็จ มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวด้วยเหตุผลที่ปรากฏ ได้แก่

1. มีปริมาณนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมวัดเป็นจำนวนมาก
2. มีสิ่งจูงใจและอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม เช่น ประวัติศาสตร์โบราณสถานและโบราณวัตถุ การจัดการสถานที่ เช่น ตลาดน้ำ ห้องสุขาได้รับรางวัล มีสถานที่จอดรถที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก การเดินทางเข้าเยี่ยมชมทำได้สะดวก เป็นต้น
3. เป็นวัดสำคัญของจังหวัดที่ถูกคัดเลือกให้อยู่ในโปรแกรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น อยุธยาหมองคล, ไหว้พระ 9 วัด เป็นต้น

ด้วยความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงการบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยว โดยกำหนดขอบเขตกรณีศึกษา จำนวน 3 วัด คือ วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดใหญ่ชัยมงคล และวัดท่าเกวียน ซึ่งเป็นวัดที่ตั้งอยู่ ณ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และตั้งอยู่ในเขตนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ซึ่งได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยผู้วิจัยมีจุดประสงค์ที่จะศึกษาถึงรูปแบบและวิธีการบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงเพื่อทำให้ทราบถึงแนวปฏิบัติสำหรับใช้ในการบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาสำหรับวัดอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้ทราบถึงระบบบริหารจัดการวัดที่เป็นภารกิจหลักของคณะสงฆ์ในการขับเคลื่อนให้การบริหารจัดการวัดและการดำเนินงานต่าง ๆ ของวัดเป็นไปตามภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ ได้แก่ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษา สงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์รวมถึงการบริหารจัดการวัดในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบและวิธีการบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษา : วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดใหญ่ชัยมงคล และวัดท่าการ้อง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยว
3. กำหนดแนวปฏิบัติสำหรับใช้ในการบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาสำหรับวัดอื่น ๆ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหามุ่งศึกษาวิเคราะห์ถึงสภาพการบริหารจัดการวัดตามภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์รวมถึงศึกษาถึงการบริหารจัดการวัดในฐานะแหล่งท่องเที่ยวโดยนำหลักการประชาสัมพันธ์และการตลาดมาปรับใช้โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและแบบสัมภาษณ์
2. ขอบเขตด้านเอกสารมุ่งศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดตามภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ เช่นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กฎหมายมหาเถรสมาคมหนังสือตำราเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการนำหลักการท่องเที่ยว ได้แก่ การประชาสัมพันธ์และการตลาดมาปรับใช้ในองค์กร
3. ขอบเขตด้านพื้นที่มุ่งศึกษาการบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยว โดยจำกัดขอบเขตการศึกษา จำนวน 3 วัด คือ วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดใหญ่ชัยมงคล และวัดท่าการ้อง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
4. ขอบเขตด้านประชากรประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่เจ้าอาวาสวัดจำนวน 3 วัด คือ วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดใหญ่ชัยมงคล และวัดท่าการ้อง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
5. ขอบเขตด้านเวลาระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยจะอยู่ระหว่างเดือนกันยายน 2558 – มกราคม 2562

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบรูปแบบและวิธีการบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยว
2. เพื่อให้ทราบปัจจัยแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยว
กรณีศึกษา : วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดใหญ่ชัยมงคล และวัดท่าการ้อง
3. เพื่อให้ทราบแนวปฏิบัติสำหรับใช้ในการบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาสำหรับวัดอื่น ๆ

นียมศัพท์เฉพาะ

1. วัดหมายถึง สถานที่ทางศาสนา ตามปกติจะมีเสนาสนะ และอาคารวัตถุต่าง ๆ รวมทั้งที่ดิน ทั้งที่เป็นที่ตั้งวัด ที่ธรณีสงฆ์ ซึ่งเป็นศาสนสมบัติวัด ซึ่งในตัวที่ตั้งวัดจะมีอาคารเสนาสนะ แบ่งเป็น เขตพุทธาวาส ได้แก่ บริเวณที่ตั้งอุโบสถ วิหาร เขตสังฆาวาส ได้แก่ บริเวณที่พำนักอาศัย ศึกษาปฏิบัติธรรมวินัย และประกอบศาสนกิจของภิกษุ ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ของพุทธบริษัทโดยทั่วไป ได้แก่ กุฏิ ศาลาการเปรียญต่าง ๆ เขตศาสนสงเคราะห์ ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม อาคารฌาปนสถานต่าง ๆ เป็นต้น

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 31 บัญญัติว่า ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล และ วัดมี 2 อย่าง คือ

1.1 วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

1.2 สำนักสงฆ์

2. ภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์เป็นการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 หมวด 2 มาตรา 15 ตรี (1) และ (3) และข้อ 5 แห่งกฎหมายธรรมนูญพระสงฆ์ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองพระสงฆ์ (พระมหาจรินทร์ โกตัน, 2554, หน้า 6) จึงนับเป็นงานที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติหรือจะต้องกระทำอันถือเป็นหน้าที่ทางการปกครองคณะสงฆ์ ในภารกิจ 6 ด้าน ประกอบด้วย

2.1 การปกครอง ได้แก่ การปกครองสอดส่องดูแลความเรียบร้อยให้ภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัดปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับตามพระธรรมวินัยและคำสั่งของมหาเถรสมาคม อีกทั้งจัดระบบการบริหารจัดการกิจการภายในวัดในแต่ละด้านอย่างชัดเจน

2.2 การศาสนศึกษา คือ การดำเนินการส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์สามเณรและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยจนมีความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ตามความสามารถ

2.3 การเผยแผ่ ได้แก่ การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาเผยแผ่ศาสนธรรมโดยวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้ทราบ เข้าใจ และน้อมนำไปปฏิบัติอันจะยังผลให้สังคมตลอดจนประเทศชาติมีความผาสุกสันติสุขและมีความเจริญก้าวหน้า

2.4 การสาธารณูปการ ได้แก่ การพัฒนาวัดการบำรุงรักษาวัดการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานภายในวัดให้เรียบร้อยงดงาม เป็นที่ทำบุญ บำเพ็ญกุศล พึ่งพาปฏิบัติธรรมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุของสังคมนั้น ๆ เป็นที่อำนวยความสะดวกและเป็นศูนย์รวมจิตใจประชาชน

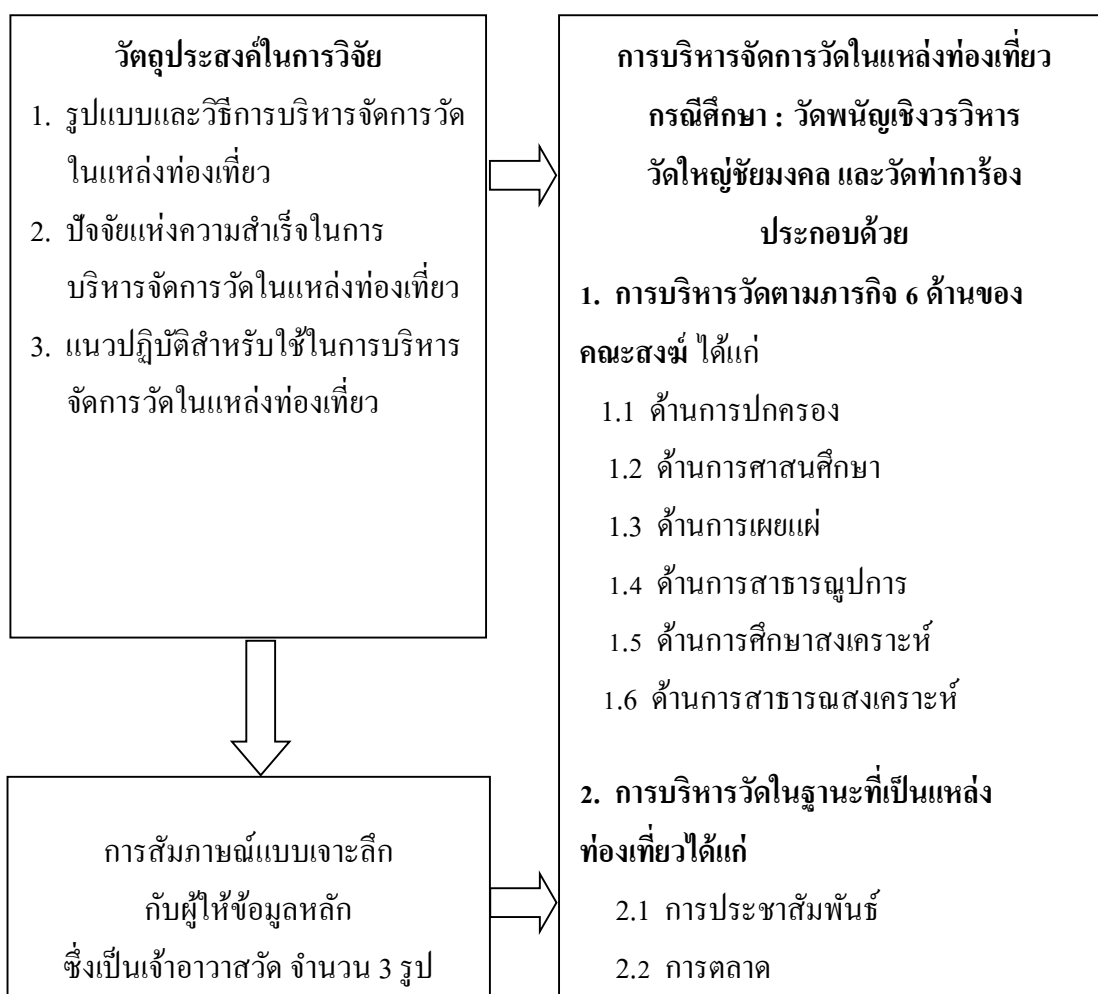
2.5 การศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือให้เด็กและประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งในและนอกระบบการศึกษาของรัฐ เพื่อที่จะสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติ

2.6 การสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั้งจิตใจและทางวัตถุที่ไม่ขัดพระธรรมวินัยและสมณวิสัย เพื่อประโยชน์และความสุขของประชาชนแห่งวัดนั้น ๆ และทั่วไป

3. ความสำเร็จในการบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการดำเนินงานซึ่งบรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ โดยมีรูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จนได้รับการยอมรับจากทั้งภายในและภายนอกองค์กร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

โดยการวิจัย ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพประกอบ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย